

ЕЛЕГИЈА КАО ЛИРСКИ АРГУМЕНТ

*Као да ја је свака елегија коју је најисао
епоисички волела и желела
да он буде њен јунак*

А. Загајевски, „Тема: Бродски“

Двадесети век је дао више великих песника него сва претходна столећа заједно. Може бити да је узрок томе мера трагичног људског искуства, које је у двадесетом веку, обележено ковитлањем мутног историјског талога, таквог да ништи обрасце линеарно схваћеног времена, навлачећи сенку сумње и запитаности над тековинама цивилизације. Таква клиничка слика света отвара широко видно поље за поезију, остављену мислећем човеку у доба, да се послужимо синтагмом Бродског, „банкротства Муза“.

Јосиф Бродски је песник општих места меланхолије. При том, реч је о меланхолији аналитичког духа, хроничарски трезвеног и присебног у претресу претинаца људске невоље на крају историје. Елегични тон и иронија дубинска су обележја овог песничког гласа, који однос према историјском успоставља са становишта свести о свету као великом игралишту понављајућег смисла. Према таквом схватању, садашњи тренутак је резонантна кутија прошлости, метафизички одјек минулог што се указује као наслеђе. Управо стога ни песма није пука споменарска јединица или у језику обликовани израз отпора према забораву, већ аргумент и врста коментара који треба да осветли новонастали контекст. Она је јемство да нам се повед, свеједно да ли интимна или општа, увек враћа у својој делатној форми да опроба чврстину и поузданост искуства.

Елегију, као вид певања, Бродски не узима у њеном основном значењу. Песнички формиран на различитим поетичким струјама, понајпре на акмеистичкој тенденцији ка тачном исказу и строгој језичкој економији, он интимни исказ задржава на нивоу бележничке, безмало дневничке исповести, захватајући њоме истовремено дубинске драме бића. Тако је, уосталом, и са другим формама певања које окупља опус Бродског (еклога, станце, октаве...), што не само да указује на песников дослук са класичном културом и елиотовски схваћен однос према наслеђу, већ и на потребу за реинтерпретацијом великих тема и стандардних песничких поступака. Бродски зна да после апокалиптичких искустава човечанства у веку који је развејао илузије о племенитом свету сазданом по мери људских потреба, лирика може опстати само посредством делиризације песме, што јесте нарочит парадокс, као што је парадокс и то да вера која не успоставља равнотежу са сумњом постаје бесмислена. То сазнање производи и његову мисионарску увереност да мимо песничког говора не постоји начин да се човек суочи са искушењима свога доба а да истовремено у залеђини тог призора има широку дијахронијску перспективу културе.

До краја пословично брижљив у одабиру формалних и стилистичких регистара за своје песничко оглашавање, Бродски често бира елегију, као експлицитни или наговештени модел лирске аргументације. Песма „Безмало елегија“ настала је у раној фази песничког

формирања Јосифа Бродског, у оном делу развојне линије који открива његово метафизичарско упориште, пре свега у поезији Џона Дона и Баратинског. Он рефлексивност метафизичке поезије претпоставља истом својству певања у каснијим песничким школама и правцима. Један од разлога је тај што метафизичари стварају пре појаве романтизма. Бродски, иако је истицао значај Пушкина, Љермонтова и Тјутчева, од романтичара није имао много шта да преузме осим, можда, тамних смисаоних тонова, а рефлексивност као извесна детерминанта романтичарске и већине после романтизма изведених стилских и поетичких парадигми, већ је у добраној мери насељена одјецима искуства метафизичара.

БЕЗМАЛО ЕЛЕГИЈА

*У прошле дане, кò милосѝи божја,
док дажд је левао – ѝод сѝрехом Берзе
и ја сам ѝиљио, чекао. Можда
нисам ѝрешио. Да, нисам. Јер се
и срећно било. Живех у заробљенишѝву
анђела, рвах се с вукодлаком.
Једну лейоѝицу, на сѝејенишѝву,
док је шрчала, као Јаков
уврбах.*

*Ал' све ѝо одврлуда,
занавек оде, ишчезну. Иѝак,
ѝледам кроз ѝрозор и, најисав „куда“,
ево, не сѝављам уѝиѝни знак.
Сеѝѝембар. Врѝи. Као да се закова
ѝром ѝредалеки у заушке.
У ѝусѝом лишћу сазреле крушке
висе ѝоѝуѝ мушких знакова.
И слух ѝроѝушѝа ѝек ѝљусак кише
– кò шкрѝа рођака у своју кујну –
до ума ѝосѝаноѝ – ѝу једва чујну
не музику још, али ни шум више.¹*

Доследан интелектуалној сабраности у свом страсном неспокоју, Бродски се обраћа из одређеног мистичног стања (својеврсна *Vita Contemplativa*), обликујући песму као *post scriptum* одређеног искуства. То искуство не би било вредно поетске обраде да у њему нису пронађене и истакнуте црте универзалних значења. Међутим, ту се процес не завршава. Он је реверзибилан. Досегнута универзална значења песник реинтерпретира у интимистичком кључу. Принцип аналогног укључивања библијских, митолошких или мотива апокрифне књижевности код Бродског није само интертекстуални рефлекс, већ опет лирски аргумент, доказ везе интимног и општег искуства схваћеног као историјска или културолошка категорија. Природу ове везе песник преиспитује под светлом ироније. Иронијски отклон срећемо већ у самом наслову. Њиме и фактографско-веристичким елементима избегава се *pathos* који је константа песниковог сензибилитета. У напетости

¹ „Безмало елегија“, превео Милован Данојлић, у: Јосиф Бродски, *Изабране ѝесме*, избор и предговор Миливоје Јовановић, Српска књижевна задруга, Београд, 1990, стр. 162.

таквог поступка дамара лирско ткиво елегичних песама Бродског и у томе је, махом, тајна постизања високих лирских момената неутрализацијом лирског дискурса. Погледајмо листу традиционално схваћене метапоетске лексике у овој свега двадесет стихова дугачкој песми: *Берза, сїейенишиїе, заушке, мушки знакови, кујна*. Наравно, рачунајући на сасгласност у вези са тим да не постоје стандарди за утврђивање границе између метапоетског и поетског лексичког фонда, већ да је то ствар индивидуалног осећања за контекстуализацију језика, можемо рећи понешто о вештини и разлозима за претапање лирског у нелирско и обратно. Наступајући језиком аргументације, Бродски актуелизује позицију песника као митског регента над пословима смисла. Проналазити смисао у привиду за њега је врхунско позвање, мера песничке службе. Језик свакодневице којем песник успева да наметне инстанцу високопарности и доведе га, посредством формалних оквира, до артизма – постаје манир ове поезије.

Изразита центрираност лирског субјекта последица је сталне загледаности у хоризонт општих прилика, дефинисаних наслагама историје, идеологија, традиције, религије: „гледам кроз прозор и, написав *куда*, / ево, не стављам упитни знак.“ Ипак, у елегичном тону Бродског не проналазимо катастрофичке акценте савремене цивилизације и културе, који су присутни, рецимо, код зрелог Милоша (Јова међу песницима, како га је назвао управо Бродски), али је свакако уочљива постисторијска концепција културе и књижевности, трезвена помиреност пред коначним билансом учињеног. „Друга сад почиње ера“, бележи на једном месту, са пуном свешћу о изузетности позиције непосредног сведока таквог раздобља. Ако се сложимо да је носталгија резултанта осећања пролазности у одређеном контексту, онда разумемо зашто је апотеоза тривијалног језика код Бродског градивни елемент елегичних песама. Наиме, песма, како је он схвата, памти и архивира метафизичка „запослења душе“ и супротставља их логици темпоралног света. Говор је оно што је противтежа осећању бачености у свет у ком запитаност нема гносеолошки карактер, него је сврха сама себи.